

De reis om de wereld in 80 treinen

Monisha Rajesh

De reis om de wereld in 80 treinen

Een ongelooflijk avontuur van meer
dan 70.000 kilometer

Vertaald uit het Engels door
Marja Borg

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 5876 0

© Monisha Rajesh, 2019

This translation of *Around the World in 80 Trains* is published by
Ambo|Anthos *uitgevers* by arrangement with Bloomsbury Publishing Plc.

© 2022 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos *uitgevers*,
Amsterdam en Marja Borg

Oorspronkelijke titel *Around the World in 80 Trains*.

A 45,000-Mile Adventure

Oorspronkelijke uitgever Bloomsbury Publishing
Omslagontwerp bij Barbara, op basis van het ontwerp
van Holly Ovenden

Omslagillustratie © Jing Zhang

Foto auteur © Marc Sethi

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning *uitgevers* nv, Antwerpen

Voor Ariel, zonder wie dit boek al een jaar
eerder verschenen zou zijn

Inhoud

1	De trein van 14.31 naar Parijs	9
2	Een kleine wereld	24
3	Van de hutongs naar Hanoi	51
4	De Dodenspoorlijn	67
5	Bommen en kogeltreinen	91
6	Vol	122
7	<i>Hail to the Southwest Chief</i>	147
8	<i>Keeping up with the Kims</i>	181
9	Nachttrein naar Peking	220
10	Spooksteden en de Chinese Muur	232
11	Viva Lhasa Vegas!	258
12	De oude zijderoute	278
13	Azamat en Marzhan	300
14	Naar huis	313
15	De Venice-Simplon Oriënt Express	318
	Dankwoord	329

I

De trein van 14.31 naar Parijs

Ik leunde tegen het raam en keek naar de ijzeren ribbenkast die zich over het dak van St Pancras welfde, met een stralend blauwe lucht tussen de ribben. Het dak leek achteruit te gaan, tot ik besepte dat wij het waren die bewogen. De Eurostar van 14.31 naar Parijs zoefde het station uit en ik ging weer zitten. De warme lentezon flitste door de wagon. Terwijl Londen verdween probeerde ik zo veel mogelijk van de stad op te snuiven, in de hoop hem in mijn borstkas te kunnen bewaren tot we elkaar over zeven maanden terug zouden zien. Ik had een lange reis voor de boeg, een reis die me om de wereld zou voeren. Op de dag af vijf jaar daarvoor was ik in Chennai uit de Charminar Express gestapt, het eindpunt van mijn tachtigste treinreis door India. Met alleen een drie maanden geldige treinpas, een oude landkaart en idioot veel naïviteit op zak had ik ruim 40.000 kilometer afgelegd – de omtrek van de aarde – en daarbij had ik de vier punten van de geografische diamant van het land bereikt. Tussen het rondhangen bij deuren, het hurken op treetjes en het soezen op stapels wasgoed door, was ik gaan begrijpen waarom de Indiase spoorwegen bekendstaan als de ‘levensader van de natie’.

Slechts ternauwernood ontsnapt aan een aantal lastige situaties had ik me stellig voorgenomen om nooit meer aan zo’n ambitieus project te beginnen. Alleen had ik niet beseft dat de treinen me naar huis waren gevolgd – hun stof in mijn haar, hun ritme in mijn botten, hun charme in mijn bloed. Langzaam begon ik de symptomen daarvan te vertonen: ik bleef op spoorbruggen staan kijken naar de goederen-

treinen die onder me door denderden. Op warme middagen kocht ik retourtjes om aan een treinraampje te kunnen zitten lezen en 's nachts lag ik te luisteren naar het verre getoeter in de duisternis. Het werd een ziekte waar geen remedie tegen bestond. Dat wil zeggen, geen remedie die ik in Londen zou kunnen vinden. Ik moest het spoor weer op, maar ik kon moeilijk zomaar mijn spullen pakken en vertrekken.

Na mijn terugkeer uit India had ik mijn plekje in het Londense leventje weer gevonden als adjunct-hoofdredacteur bij *The Week*, en dat kon je met recht een droombaan noemen: ik kwam op mijn dooie akkertje om tien uur binnen en deed de hele dag niets anders dan kranten lezen en theedrinken, met Coco de kantoortekel slapend op mijn schoot. Het kwam er in feite op neer dat ik betaald werd voor wat de meeste mensen op een luie zondag doen. Bovendien was er nu iemand met wie ik rekening moest houden: mijn verloofde Jeremy, die me een paar maanden daarvoor een huwelijksaanzoek had gedaan naast een vuilnisbak voor de ingang van het metrostation St John's Wood. Hij had me in de regen, op exact dezelfde plek als die waar we voor onze eerste date hadden afgesproken, gevraagd of ik met hem wilde trouwen terwijl hij halverwege zijn aanzoek opzijgeduwd werd door een groepje Japanse toeristen.

Ik zette het idee dat ik weg zou gaan van me af en liet me opsorpen door de sleur van het dagelijkse leven. Ik onderdrukte de aanvechting wanneer die de kop opstak, tot ik de strijd uiteindelijk staakte: er viel nog zoveel te ontdekken op het spoor en de treinen stonden te wachten – maar niet al te lang meer. Het reizen per trein ontwikkelt zich in een razend tempo: er komen steeds meer ultrasnelle treinen en langeafstandstreinen worden zeldzamer. Nachttreinen worden opgeheven en de klassieke routes verdwijnen. Volgens de economen en de pessimisten sterft de romantiek van het spoor een snelle dood, maar ik weigerde dat te geloven. Het reizen per trein zoals dat in India ging zal nergens op de wereld kunnen worden geëvenaard, maar ik wist dat elk land zo zijn eigen charme qua treinreizen zou hebben en er was niet veel voor nodig om die te kunnen ontdekken. Treinen zijn rijdende bibliotheken vol informatie; het enige wat je hoeft te doen is een praatje aanknopen met je medepassagiers en hun verhalen met elkaar verbinden.

Na een laatste kop thee klopte ik Coco ten afscheid op de rug en zei ik *The Week* vaarwel. Jeremy – beter bekend als Jem – zou me de eerste maand vergezellen en ik begon alles voor de reis te regelen. Ik hing een wereldkaart aan de muur van de woonkamer, prikte er punaises in die ik met gekleurde touwtjes met elkaar verbond, en zag hoe mijn leven van de komende zeven maanden zich om de aarde ontrolde. Omringd door stapels reisgidsen en kaarten zat ik in kleermakerszit op de grond routes te bestuderen en plaatste ik vlaggetjes bij hoogtepunten tijdens de reis. Voor zover dat mogelijk is bij zo'n reis probeerde ik alles zo veel mogelijk te plannen. Een van de grootste fouten die een reiziger kan maken is geloven dat je een reis onder controle kunt hebben – dat is onmogelijk, en al helemaal bij een reis van deze omvang. Zo'n denkfout leidt alleen maar tot teleurstelling en daarom had ik van alles ingecalculeerd: vertragingen, annuleringen en gewoon stomweg te laat komen. Toen ik door India reisde, was het plan om geen plan te hebben, wat prima had gewerkt binnen de grenzen van een enkel land, maar in dit avontuur kwamen te veel steden, landen en spoorovergangen voor om het op goed geluk te kunnen doen.

Naarmate de dag van vertrek naderde werd Jem steeds stiller, tot hij op een ochtend naast me kwam zitten. 'Red je dat wel, zeven maanden in je eentje?'

'Ja,' antwoordde ik, opeens met een klein stemmetje dat me zelf verbaasde.

'Zeker weten?' Hij keek naar de kaart. 'Er zitten een paar behoorlijk gevaarlijke plekken onder die punaises. Iran? Oezbekistan?'

'Ik red me wel.'

In werkelijkheid wist ik niet zo zeker of ik me wel zou redden. In India was ik aangerand in een nachttrein, klemgezet in een station, achtervolgd over een perron, aangestaard, begluurd, bespuugd, uitgescholden en voor van alles en nog wat uitgemaakt en had ik vele nachten gehurkt doorgebracht op de vloer van een hotelkamer met al mijn bagage tegen de deur gestapeld. Maar het ergste was nog dat ik Jem achter moest laten. Het zou zo jammer zijn om door Europa, Rusland, Mongolië, China, Vietnam, Thailand, Maleisië, Singapore, Japan, Canada en Amerika te reizen zonder iemand om herinneringen mee te maken.

En nu, terwijl ik naar de plek naast me keek, wist ik dat we het juiste besluit hadden genomen. Jem had zijn baan opgezegd, zijn eerste rugzak ooit gekocht en zou de hele reis bij me blijven. Geschrokken door zijn opmerking dat hij voor de komende zeven maanden alleen maar nieuwe bootschoenen en wat truien nodig had, had ik zijn Tag Heuer van zijn pols genomen, hem een Swatch gegeven en hem meegetroond naar Blacks voor waterdicht schoeisel en sokken. Jem, die was opgegroeid op het platteland van Cobham, was niet gewend aan tassen waar geen wieltjes onder zaten en ik had het idee dat ons een interessante tijd te wachten stond. Die ochtend was ik op het laatste moment nog snel even naar Stanfords in Covent Garden gegaan om een notitieboek voor de reis te kopen. Ik draaide het om in mijn handen, streefde het nieuwe leer, sloeg het open om de eerste van tachtig treinen vast te leggen en stopte het lintje op de goede plek. Toen ik uit het raam keek zag ik dat we de Kanaaltunnel naderden; ik haalde diep adem toen we ondergronds gingen en Engeland uit het zicht verdween.

Anders dan je zou verwachten is een Eurail Pass perfect geschikt voor mensen die plannen, mensen die geen spontane dingen doen, en mensen die exact weten waar en hoe laat ze over negentig dagen eten. Ik hoor niet bij dat soort mensen en kwam er al snel achter dat die pas, die een maand geldig was, ons eerder tot last was. Voor vaste trajecten werkte hij prima en had je je geld er al na vijf of zes lange trajecten uit. Maar voor mensen als wij, die wakker werden in Parijs en zin hadden om te lunchen in Barcelona, werkte hij averechts. Bij iedere reservering moest je een toeslag betalen of annuleringskosten of boekingskosten, en de eerste week op het vasteland van Europa bracht ik voornamelijk binnen door, in de rij op stations om geld terug te vragen.

Terwijl ik formulieren had ingevuld en van de ene balie naar de andere was gegaan, had Jem een lijst gemaakt van de dingen en steden die hij wilde zien; hij gaf me die tijdens een lunch in een café in de Marais.

‘Het huis van Gaudí... Valencia... Lourdes? Echt?’ vroeg ik, terwijl de ober een mandje met een net gesneden baguette op onze tafel zette samen met twee papieren placemats en een karaf water.

‘Ja.’ Jem probeerde de harde boter op het brood te smeren en trok het in stukjes.

‘Maar je gelooft helemaal niet.’

‘Nee, maar ik ben benieuwd hoe het daar is. Dat ken je toch wel, dat je als kind over plekken fantaseert waar je over hoort. Nou, ik heb me altijd afgevraagd hoe Lourdes zou zijn.’

Onder het geroezemoes van gesprekken en het geschraap van stoelpoten over de vloer, keek ik om me heen met een toenemende bewondering voor de manier waarop Fransen zich helemaal aan een maaltijd kunnen overgeven. Bij een pichet wijn scheurden ze hun brood, haalden het door room, braken crème brûlée kapot, nipten aan donkere, perfecte koffie en lieten de middag voortduren alsof het zaterdag was in plaats van een doordeweekse dag. Het was alsof niemand werkte; ze maakten hun opwachting met gecoiffeerde hondjes, manicures en gebruikte gezichten – en de vrouwen waren ook nog eens bijzonder goed en duur gekleed. Terwijl ik een knapperig, plakkerig stukje confit de canard pakte, dacht ik even na over naar Lourdes gaan en kwam tot de slotsom dat het geen kwaad kon om onderweg naar verlossing te zoeken.

Na de lunch stapten we in de trein naar Limoges vanwaaruit we de reis zouden voortzetten naar Clermont-Ferrand en dan verder naar Béziers – een van de langste enkelsporen door Frankrijk, bekend om de uitzichten op het Centraal Massief. Terwijl we in Limoges op onze aansluiting wachtten, deelden we een cola en drentelden door het koele, lege station; we luisterden naar het gepiep van onze voetstappen en bewonderden het koepeldak met de vier beelden van halfblote vrouwen: Le Limousin, La Bretagne, La Gascogne en La Touraine. De allegorieën, die kastanjes droegen en bedekt waren met eikels, eikenbladeren en wijnranken, verbeeldde de vier regio's waarvan het station het middelpunt vormde. Slingers van eikenbladeren reikten tot aan het koepelgewelf en eindigden in een cirkel van glas in lood. Voor een provinciestad was het een ongewoon barok station. Nieuwsgierig geworden naar de buitenkant liepen we naar de hal aan de voorkant, maar je kon het dak daar niet zien. Aan de overkant van de straat vonden we een plek op de rand van een fontein vanwaar we het art-decogebouw en zijn klokkentoren in al zijn glorie konden bewonderen. Van alle stations die we op het vasteland van Europa zouden tegenkomen, bleek Limoges-Bénédictins een van de mooiste te zijn, een toevallige waar-

devolle ontdekking – maar dat hadden we op geen enkele manier te danken aan onze Eurail Pass.

De Franse TGV's – *Trains à Grande Vitesse* – zijn een ware revolutie geweest in het reizen per trein voor forensen, maar voor mensen als wij, die het liefst de hele middag uit treinraampjes staarden, hadden de hogesnelheidstreinen geen enkele zin, want alles veranderde in één grote waas. In de gewone treinen van Limoges naar Clermont-Ferrand en van Clermont-Ferrand naar Béziers zaten maar weinig passagiers, en degenen die er zaten beklagden zich over de hitte, vielen in slaap van de hitte en stapten binnen een paar uur weer uit zodat we alleen achterbleven.

'Moet je zien wat ze allemaal missen,' zei Jem, die dichter bij het raam ging staan terwijl de trein over een ravijn ratelde. Beneden ons speelden kinderen in opblaasbootjes en sprongen van kalkstenen rotsen in het water. Toen ze de trein hoorden stopten ze met spelen en zwaaiden met hun peddels naar ons. In de drie uur daarna reden we in slakkengang door donkere bossen, begeleid door een ruisend zilveren stroompje. Omdat de ramen openstonden werd de wagon gevuld met de schone geur van dennen terwijl we schommelend onze weg naar Béziers vervolgden. Jems telefoon piepte en hij keek op het scherm.

'Ik zou nu naar een wekelijkse vergadering moeten,' zei hij. Hij leunde met gesloten ogen naar achteren, met een lachje om zijn mond.

Vanuit Béziers gingen we via een overstap in Toulouse naar Lourdes, waar we precies op tijd aankwamen voor de avondprocessie. We liepen de heuvel af tussen de mensen die van alle kanten kwamen aanlopen om zich bij de stoet pelgrims te voegen die op weg was naar de Grot. Ik had eigenlijk een rustig stadje verwacht waar een paar nonnen rondwandelden tussen de beekjes en kreeg het gevoel dat ik verstrikt was geraakt in de menigte na een voetbalwedstrijd. Tjokvol pizzeria's, kebaptentjes en bars met neonuithangborden zag Lourdes eruit als het Mallorca van het christendom. Langs de trottoirs regen souvenirwinkeltes met namen als *À la Grâce de Dieu* en *Mystères de Marie* zich aaneen en probeerden elkaar af te troeven met theekopjes, waaiers, deurstoppers en aanstekers in de vorm van Jezus. Verbaasd wees Jem naar een ongeveer 30 centimeter hoog fluorescerend Mariabeeldje boven ons.

‘Stel je voor dat je hier in het donker loopt en dat ding ineens naar je ziet staren.’

‘Zou je het leuk vinden als je auto naar de paus rook?’ vroeg ik toen ik een verzameling autoverfrissers zag staan die naar verschillende heiligen zouden moeten ruiken.

‘Waar zou Jeanne d’Arc naar ruiken? Naar houtskool?’

Al die religiesupermarkten barstten uit hun voegen van de ansichtkaarten, rozenkransen, sneeuwballen, schilderijen, wierook en flesjes heilig water, met prijzen die met euro’s omhoogschoten naarmate we dichterbij de Grot kwamen.

In de menigte die op weg was naar de processie, bevonden zich kinderen in rolstoelen, voortgeduwd door vermoeide ouders. De aanblik frustreerde me. Ooit had ik mezelf als hindoe beschouwd. Ik had zonder nadenken de religie geaccepteerd waarmee ik was geboren, voornamelijk omdat die niet veel meer van me eiste dan anderen behandelen zoals ikzelf behandeld wilde worden en tijdens feestdagen *barfi* en *biryani* eten. Ik aanvaardde klakkeloos het idee dat er iets groter was dan wij en bad af en toe ook: vlak voordat ik ging slapen, in een tempel of op een rustige doordeweekse dag op een bank achter in de Hampstead Parish Church. Na mijn reizen door India, in het gezelschap van een zelfbenoemde ‘devote’ atheïst, begon mijn geloof in het bestaan van een hogere macht te wankelen en nam mijn behoefte aan religie in het algemeen af. Steeds weer ontmoette ik zogenaamde ‘mensen van God’ die de armen en kwetsbaren uitbuiten, priesters die geld vroegen voor niks, en blind geloof dat tot teleurstelling leidde. Aan het eind van mijn reis kwam ik tot de conclusie dat het bestaan van een god tegen alle logica en rede inging en dat ik het zonder religie kon stellen. Ik voelde me vrijer en wakkerder dan ooit en merkte dat het me niet meer lukte om te bidden of zelfs maar te overwegen dat er zoiets als een god bestond. Terwijl ik naar al die zieke pelgrims keek die naar de Grot dromden, met dure kaarsen in hun hand en flessen om water in te doen, voelde ik me opnieuw gesteund in mijn overtuiging. Zelfs als deze ervaring de behoeftigen vrede bracht, was de gedachte dat anderen van hun wanhoop profiteerden onverteerbaar. Toch kocht ik op het allerlaatste moment een flesje met een gouden dop in de vorm van een bloem om met water te vullen, als souvenir, en verder niks.

Bij de hekken van het heiligdom aangekomen gingen Jem en ik aan de kant staan terwijl er patiënten binnen werden gereden van een nabijgelegen hospice, hun bedden bedekt met lagen dekens tegen de avondkilte. De hemel was donker geworden en een paarsblauwe kleur gloeide op boven de Byzantijnse Rozenkransbasiliek die uittorende boven de duizenden mensen die met kaarsen in hun hand hun gebeden prevelden. We maakten van de gelegenheid gebruik om naar de Grot te glippen en voegden ons in de rij, langs een man met een koffer die plastic potjes met heilig water vulde. In stilte liepen we voetje voor voetje door de tunnel met de echo's van druppelend water om ons heen. Onder het beeld van de Heilige Maagd glinsterde de rotswand van het water dat van haar voeten stroomde. Achter me staken ongeduldige pelgrims hun armen over mijn hoofd om het koude oppervlak aan te raken, waarna ze hun vingers naar hun hals brachten, zachtjes biddend. Hoewel alles in me zich ertegen verzette, daalde er tot mijn verbazing een kalmte over me neer toen we de tunnel verlieten. Op weg naar buiten stopte ik even om mijn flesje te vullen. Ik draaide de dop er stevig op en stak het in mijn zak en zag toen pas dat Jem in de Grot was blijven staan.

‘Als je het niet erg vindt, steek ik even een kaarsje op voor mijn vader,’ zei hij.

We kozen een lange, smalle gouden kaars uit, zetten hem samen in de houder, keken even naar het vlammetje dat alle kanten uit waaide in de wind en liepen toen terug naar de hoofdstraat waar de processie in volle gang was.

Toen Jem vijftien was en op een zondag de kerkschoenen van zijn vader poetste – een wekelijks ritueel – zag hij dat zijn vader ineens hevig begon te zweten. Het was een koude dag in januari en Jem keek hem ongerust aan in de wetenschap dat er iets mis was. Een paar minuten later al hing zijn vader over de leuning van de bank en greep naar zijn borst, waarna hij met een hartaanval op de grond viel. Jem keek hulpeloos toe terwijl zijn vader voor zijn ogen stierf. Hij was pas vierenvertig. Het verandert je kijk op het leven als je zo jong, op zo'n vormende leeftijd, een ouder verliest. Jem vond het een belediging als mensen beweerden dat de dood van zijn vader Gods wil was en hij verwierp alle pogingen van anderen om die onrechtvaardige gebeurtenis te recht-

vaardigen met behulp van religie. In plaats daarvan nam hij zich voor volop van het leven te genieten, carrière en geld naar de achtergrond te schuiven en zijn tijd vooral te besteden aan zijn vrienden en geliefden.

De twee weken daarna gingen voorbij in een waas van hogesnelheidstreinen. Vanuit Lourdes reisden we naar Toulouse, toen naar Barcelona, vervolgens naar Madrid, Valencia en via de kronkelige kust weer naar het noorden, naar Barcelona. Van daaruit doorkruisten we Zuid-Frankrijk en Monaco om tot rust te komen in Italië. Met de Eurail Pass kon je achtentwintig landen aandoen – zo'n beetje een voor elke dag dat we op het vasteland van Europa waren – maar het was onmogelijk om dan wat langere tijd ergens te blijven. We beperkten ons tot een paar oude favorieten en kozen ervoor om naar steden te gaan waar het eten hemels was en de wijn en de stranden nog beter. Alleen de treinen bleken een teleurstelling te zijn. Niemand zei iets, iedereen sliep en alle reizen leken op elkaar. De treinen waren efficiënt, punctueel en handig, maar deden niet veel meer dan passagiers van het ene station naar het andere vervoeren, met maar weinig mooie landschappen ertussen. Ze beschikten ook niet over couchettes en het avontuur waarop we hadden gehoopt was dan ook ver te zoeken.

In een café in Milaan bekeek ik de lijst van treinen die we al hadden genomen. Steeds als ik me vooroverboog om iets op te schrijven werd ik afgeleid door het geluid van scooters terwijl jonge vrouwen met Bambi-benen voorbijtiktakten op sandaaltjes en in zomerjurkjes, als verschijningen uit een Dior-reclame voortschrijdend over de kinderkermpjes.

'Ik ben degene die zou moeten gluren, niet jij,' zei Jem, die zijn bierglas tegen zijn wang drukte.

'Ik kan er niets aan doen. Italiaanse cafés zijn erop gemaakt om te gluren. Iedereen drinkt wat en je zit op de stoep met je rug naar de zaak, dus je kunt alleen maar naar mooie meisjes in mooie jurken kijken. Trouwens, die meekleurende bril van jou houdt niemand voor de gek, hoor. Ik zie best dat jij stiekem ook kijkt.'

Jem keek me geërgerd aan. 'Lach mijn bril niet uit.'

'Weet je dat we al vijftien treinen hebben gehad?'

'Ik heb het gevoel dat het er meer waren.' Jem gaf me een stuk

meloen met zoete, zenige prosciutto eromheen gewikkeld.

‘Ik weet bijna zeker dat we het meeste geld geld van ons budget voor die zeven maanden uit hebben gegeven aan reserveringen en toeslagen,’ zei ik, terwijl ik naar de bareigenaar keek die een tafeltje afnam en twee vaste klanten op de wang kustte. In Rome had een reisbureau geweigerd om de kaartjes om te wisselen die ik twee dagen eerder bij een Frans reisbureau had gekocht, dat op zijn beurt weer had geweigerd om een reservering te wijzigen die ik twee dagen daarvoor in Valencia bij een Spaans reisbureau had gedaan. Ze stelden allemaal dat de ander verantwoordelijk was voor het terugnemen van kaartjes die niet meer nodig waren en verklaarden dat je een restitutieverzoek per post moest indienen – en ook dat weer tegen een vergoeding. Ik was doorverwezen naar een rij die een rij bleek te zijn voor een tweede rij die voor de restitutie van vooraf gekochte kaartjes was... Dat was het moment waarop ik het opgaf, wat waarschijnlijk precies was waar de reisbureaus op hoopten. Ik propte alles in een vuilnisbak en besloot dat het tijd was om Europa te verlaten voordat ik mijn levenslust zou verliezen.

‘Niet vergeten dat we onze was nog moeten ophalen,’ zei Jem toen we na de lunch terugliepen naar het hotel.

De deurbel van de wasserette tingelde vrolijk toen we onze kleren gingen ophalen. De sterke geur van gewassen lakens sloeg me in het gezicht toen we de deur achter ons dichtdeden en ik begon meteen te zweten in de hitte van de drogers. Met een sissende strijkbout in haar hand zwaaide Vittoria naar ons en ze zette haar bril op om op het klembord te kijken. Daarna legde ze een in plastic verpakte stapel was op de toonbank. Vittoria sprak geen woord Engels en wij geen woord Italiaans, maar met de combinatie van gebarentaal en vertrouwen waren we erin geslaagd om haar duidelijk te maken dat ze alles in één machine moest doen en zo te zien had ze haar werk goed gedaan. Terwijl ik met mijn vinger over het plastic om onze kleren gleeed, wachtte ik tot ze het totaalbedrag had ingetikt op een rekenmachine. Jem, die met zijn handen in zijn zakken had afgewacht, gaf me een briefje van twintig toen Vittoria de rekenmachine naar me toe draaide en haar bril afzette die aan een koordje hing. Op het schermpje stond € 109. Al mijn nekhaartjes gingen overeind staan van schrik en ik voelde mijn oren

warm worden. Met open mond keek ik Vittoria zonder iets te zeggen aan. Ze wierp een blik op het bedrag, lachte en schudde haar hoofd. Ik slaakte een zucht van verlichting en draaide me met grote ogen om naar Jem en zei zacht dat ze de komma verkeerd had gezet.

Alleen was dat niet zo.

Vittoria was vergeten nog eens € 9 te rekenen voor een onderbroek en het totaal kwam nu op € 118.

Paniekerig wendde ik me tot Jem: ‘Ze vraagt € 118 voor onze was!’

‘Dat kan niet kloppen.’

‘Ik ga dat echt niet betalen voor wat kleren die ze alleen maar in die stomme wasmachine heeft hoeven stoppen!’

Vittoria liet ons het papier zien waarop ze alles had opgeschreven: acht T-shirts, twee spijkerbroeken, drie katoenen jurkjes, vier paar sokken, een stapeltje ondergoed en een vest waar inmiddels een knoop aan ontbrak – ik zag dat het het papier van een vijfsterrenhotel uit de buurt was. Hoofdschuddend wapperde ik met mijn vinger naar haar. ‘Nee, ik ga dat niet betalen,’ zei ik.

Ze pakte haar telefoon en begon in haar Google Translate-app te praten. Daarna liet ze me het schermje zien waarop stond: Wat wilt u doen?

‘Zeg maar dat je haar hele zaak in de fik steekt, die vuile...’

‘Sst, rustig maar,’ zei ik tegen Jem.

‘Echt niet, ik laat me niet afzetten door dat mens. Zeg haar maar dat ze die troep kan houden. Volgens mij is het nog goedkoper om naar H&M te gaan en daar alles nieuw te kopen.’

‘En het zou nog goedkoper zijn om naar huis te vliegen.’

Jem pakte haar telefoon. ‘We betalen dit niet,’ zei hij ertegen.

Vittoria las met getuiste lippen wat er op het schermje stond terwijl ze het geluid aanzette. Lachend haalde ze haar schouders op, op die woest makende manier waarop alleen Italianen dat kunnen, en tikte toen een nieuw bedrag in op de rekenmachine. Ze had twintig euro van het totaalbedrag afgetrokken.

‘We betalen niet. Het is pure oplichterij.’

Vittoria luisterde naar de emotionele geautomatiseerde stem en grijnsde. Ze wierp beide handen in de lucht en sprak toen weer wat in.

‘Een eindje verderop zit een geldautomaat,’ vertelde de stem.

Het was alsof we naar C-3PO luisterden die met Stephen Hawking de meest passief-agressieve discussie voerde die ik ooit had gehoord. Door op haar horloge te tikken maakte Vittoria duidelijk dat ze niet zou toegeven en dat de zaak zo ging sluiten. Nadat ze nog eens tien euro van de prijs had afgedaan schoof ze onze kleren aan de kant. Ik ontplofte bijna. Ik wist dat ze misbruik maakte van de kwetsbaarheid van twee buitenlanders die haar taal niet spraken. Zwetend van de stoom in de zaak en de stoom in mijn oren trok ik Jem mee naar buiten en ging op zoek naar de geldautomaat.

‘We moeten gewoon betalen, anders kunnen we naar onze kleren fluiten.’

‘Oké, maar als het vanavond donker is, kom ik terug om een steen door de etalage te gooien.’

Ons budget voor Europa was na de wasserij-episode op en er zat niks anders op dan in een sombere stemming te vertrekken. We zouden onze reis vervolgen via Zwitserland en Duitsland naar Litouwen en Letland, waar we in Riga de trein naar Moskou zouden pakken. In de trein van Milaan naar Zürich zat ik aan een tafeltje tegenover een imposante man die van top tot teen in het zwart gekleed was en wijn dronk. Het was halfjuni, maar hij droeg een zwart T-shirt en een zwarte broek met een laag kruis. Met zijn grijze baard en donkere ogen leek hij een film noir in menselijke gedaante. Ik merkte dat hij met onverholen belangstelling luisterde naar onze overpeinzingen over Rusland. Mark kwam uit Stoke Newington en was op weg om een verhaal te schrijven voor het *Style*-magazine van de *Sunday Times*.

‘Dus jullie gaan naar Moskou?’

De toon waarop hij het vroeg was niet erg hoopgevend. ‘Ja, daar zijn we nog nooit geweest. Jij wel?’

‘Ha!’ Mark gooide zijn hoofd in zijn nek en lachte terwijl hij zijn armen over elkaar sloeg. ‘Ik ben er niet meer geweest sinds 1987 toen ik er samen met mijn studiegenoten van de filmacademie was.’ Hij rilde zichtbaar. ‘We waren samen met een groep geschiedenisstudenten en we haatten elkaar. Het was een klotereis. Ik ben er nog achtervolgd door een stelletje Russische boeven nadat ze in onze kamer waren opgepakt door de politie.’

‘Wat? Wacht, wat deden ze dan in jullie kamer?’

‘Het waren twee jongens die ineens voor ons opdoken en vroegen of we iets wilden: vlaggen, champagne, bontmutsen, allemaal van die spullen van de zwarte markt.’ Mark schonk de rest van zijn wijn in en schudde de laatste druppels in zijn glas. ‘Nou, en toen hebben mijn vriend Andre en ik een feestje in onze kamer georganiseerd, een soort geïmproviseerde markt vol legeruniformen en dingen die daarbij hoorden die ze voor ons mee hadden genomen, en we zeiden dat we een deel van de winst wilden hebben. De rest van onze groep van de academie kocht zo’n beetje de hele boel op. Maar om een lang verhaal kort te maken, de politie verscheen en zij gingen ervandoor, dus wij hielden de rest van hun spullen bij ons in een paar koffers.’

‘Ook niet erg aardig.’

‘We hebben ze teruggegeven nadat ze ons drie dagen lang door Moskou hadden achtervolgd. Ze probeerden ons op straat tegen te houden en hingen rond bij het hotel.’

‘Wij blijven heel kort in Moskou,’ vertelde Jem. ‘Een paar dagen maar en dan nemen we de Transmongolië Express naar Peking, want die vertrekt maar een paar keer per week.’

‘Maar beter ook,’ zei Mark terwijl hij zijn ogen samenknep. ‘Russen houden niet echt van mensen van, hoe moet ik het zeggen, mensen van jullie...’

‘Kleur?’ vulde ik aan.

‘Precies.’ Mark leek opgelucht.

‘Je bent niet de eerste die dat tegen ons zegt,’ zei Jem.

Jems moeder is Maleisisch en zijn vader half Schots, half Litouws. De Maleisische kant heeft de genenoorlog echter gewonnen en hij heeft net zulk zwart haar en zulke bruine ogen als ik.

‘Wie weet, misschien is het nu anders,’ zei Mark. ‘Wij zijn toen nog met de trein van Moskou naar Leningrad gegaan. Ik herinner me nog dat het er stikheet was. Ik was hartstikke depri. Ik lag op mijn bed naar het feestje in de couchette naast me te luisteren. Ik wist dat de jongen die ik aanbad daar was. Ik was de hele week in een rotbui en heb heel veel gehuild omdat ik zo verliefd op hem was en hij het met een meisje deed. Ik weet nog dat ik daar lag in die stomme kasjmier John Flett-jas, vol onbeantwoorde liefde. O mijn god, die trein!’ Hij sloeg zijn handen

voor zijn gezicht, terwijl mijn enthousiasme voor Rusland langzaam oploste. ‘Ik herinner me die lullige plastic zakjes met gekookte eieren nog en andere rare dingen die we op het station kochten. We dachten dat we zouden doodgaan van de honger en leefden op koekjes die Ceri, een klasgenote van me, had meegebracht. Ik geloof dat ik dat allemaal expres ben vergeten, maar ineens herinner ik me weer dat ze ook een sinaasappel bij zich had, eentje maar, en dat we daar allemaal een partje van kregen.’

‘Was het eten in de trein dan zo slecht?’ vroeg ik.

‘Roggebrood, en eieren die in de olie zwommen. Denk eraan dat jullie je eigen eten meenemen. Ik weet nog dat Ceri mijn hand wegsloeg toen ik nog een koekje wilde pakken. Ze schreeuwde: “Nee, we moeten zuinig doen!”’ Hij leunde naar achteren en keek uit het raam. ‘Ik herinner me ook nog dat ik mijn vader een berichtje heb gestuurd met de vraag of hij sinaasappelsap en Perrier wilde meenemen als hij me van het vliegveld kwam ophalen, want dat was allemaal niet te vinden in Rusland. Ik krijg nog steeds geen mangosap door mijn keel, want dat was toen het enige wat ze hadden en dat doet me dan weer denken aan die week waar geen einde aan leek te komen. Maar ik ben toen wel thuisgekomen met een chique muts van konijnenbont.’

De gedachte aan vijf dagen in een trein met alleen roggebrood en vette eieren en koekjes als eten en mangosap als drinken, maakte me misselijk en ik nam me voor om flink wat eten in te slaan voordat we in de Transmongolië Express stapten.

‘Maar wat me van die reis vooral is bijgebleven is dat Moskou een verdomd deprimerende stad is. Ik heb begrepen dat het er nog steeds kut is. Ik heb me er ook nooit toe kunnen zetten om terug te gaan. Een van die geschiedenisstudenten heeft er nog een artikel over geschreven. Een hele pagina in de *Daily Mail*. Ik heb het nog wel ergens.’

Een paar nachten later lagen Jem en ik als dooie vissen in het donker te schommelen terwijl de trein van Riga naar Moskou snelde. Met mijn deken opgetrokken tot aan mijn kin staarde ik naar het bed boven me waar een skinhead in een hemdje lag te slapen. Zijn pols bungelde over de rand. Hij was bijna net zo breed als mijn dijbeen. Terwijl ik naar die bungelende pols keek, zag ik steeds meer op tegen de komende dagen

en kon ik alleen maar hopen dat Moskou niet meer was zoals Mark had gezegd. Het was bijna dertig jaar geleden dat hij er was geweest en het moest gewoon wel veranderd zijn.

We sliepen geen van beiden, want we wisten dat we al gauw bij de grens zouden aankomen waar onze paspoorten zouden worden gecontroleerd, maar we durfden niet met elkaar te praten uit angst onze medereiziger wakker te maken. De trein ging steeds langzamer rijden, wat een eeuwigheid leek te duren, en kwam toen hortend en stotend en met veel gepiep tot stilstand. Meteen daarna hoorden we gedempte stemmen en voetstappen en iemand scheen met een zaklamp door het raam naar binnen. Een vrouw gilde toen een Duitse herder aan een riem hijgend kwam aanlopen door het gangpad, zichzelf bijna wurgend. Hij wierp zich op Jem en besnuffelde daarna mijn bed. Jem zat als bevroren tegen de wand, zijn dekens lagen op de grond. Er scheen een zaklamp in mijn ogen en een stem zei iets wat ik niet verstond. Nadat we onze paspoorten hadden afgegeven bleven we roerloos zitten, terwijl de hond aan zijn riem trok en er nog meer voetstappen door het gangpad bonkten. Een douanebeambte stopte voor onze bedden, kruiste zijn onderarmen in de lucht en gebaarde dat we moesten opstaan. Hij gooide al ons beddengoed op de grond, deed de bedden omhoog, controleerde de plek waar onze bagage stond en rommelde er wat in. Toen gaf hij ons te kennen dat we weer konden gaan zitten. De eerste douanebeambte keek ons nog eens streng aan voordat hij de paspoorten teruggaf en naar de volgende couchette verdween.

‘Ze hebben alleen ons gecontroleerd,’ fluisterde Jem.

‘Omdat we de enige bruine mensen in de trein zijn,’ fluisterde ik terug.

Jems handen waren ijskoud. Hij had een bloedhekel aan honden, en hoewel ik dol op ze ben, was zelfs ik kotsmisselijk geworden toen ik de hitte en het speeksel van de snuffelhond op mijn gezicht had gevoeld. Terwijl de trein piepend optrok en Rusland in reed, werd het gesnurk boven me zwaarder, en na een tijdje ging ik op mijn zij liggen en stond mezelf toe om in slaap te vallen. We wilden toch avonturen beleven? Nou, ik wist zeker dat die nu zouden beginnen.